

Сергій РУДЬ
слухач ДРІДУ НАДУ

УПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОЛІТИКА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Суть електронної демократії (далі – е-демократія) зводиться до використання інформаційних технологій з метою посилення демократичних процесів в державі. Е-демократія є фундаментом для участі громадськості у прийнятті державних рішень та здійсненні впливу на творення державної політики. Відповідальними за розвиток е-демократії є передусім органи публічної влади [3]. Утім, важливу роль у цих процесах має відігравати й інша сторона – громадськість.

Інструменти е-демократії повинні бути органічно вбудовані в структуру та культуру врядування. Уряд та народні обранці повинні визнати, що демократична інтерактивність передбачає двосторонній потік енергії. Без цього громадськість вважатиме е-демократичні ініціативи фальшивкою та намагатиметься заснувати свої власні контр-урядові комунікації. [2]

Основними принципами впровадження інструментів е-демократії є:

– електронна демократія може бути запроваджена будь-якою заінтересованою стороною (стейкхолдером);

– ініціатива може виходити «зверху вниз» від органу влади на всіх рівнях державного управління, а також «знизу-вверх» як ініціатива громадян. Кожен із підходів має свої переваги. При цьому необхідно брати до уваги особливості політичної системи культури;

– імплементація е-демократії вимагає ретельної експертизи різних сфер діяльності органу влади, поступовості впровадження на основі зрозумілої методології, на основі механізмів моніторингу та оцінки;

– успіх запровадження е-демократії залежить від політичної волі керівництва, яке виявляє готовність до структурних змін;

– існує потреба у навчальних програмах, тренінгах та інструментах, які гарантують інклюзію всіх груп громадян;

– може бути розроблена дорожня карта для планування, впровадження та моніторингу впровадження е-демократії.

Зазначені інструменти рекомендується впроваджувати у форматі проектів, тривалість яких не велика – від одного дня (електронна демократія соціальних мереж) до одного року. Проект може реалізовуватись будь-якою зацікавленою стороною за погодженням та залученням інших сторін.

Окрім «проектних» інструментів, мають бути розроблені також окремі політики, які повинні здійснюватися на постійній основі. Наприклад, такими можуть бути такі політики.

1. Політика подолання цифрової безграмотності та цифрової нерівності, посилення спроможності всіх громадян брати участь в е-демократії. Повноваження в цій сфері визначаються переважно для урядових органів та

неурядових організацій. Завдання політики визначається як досягнення інклюзії е-демократії. Політика виконує функцію підтримки участі громадян та політичного діалогу. Фінансування здійснюється за рахунок урядового бюджету.

2. Політика е-стимулів. Уряд надає громадянам фінансові, політичні та інші винагороди/заохочення для участі у е-демократії. Ініціювати політику можуть урядові інституції, неурядові організації, ініціативні групи, які реалізують проекти е-демократії. Завдання – ініціювати та збільшувати участь в е-демократії. Повноваження щодо політики можуть бути розподілені між урядом, неурядовими організаціями та приватним сектором. Рекомендується державно-приватне партнерство. Фінансується ініціатором політики.

3. Політика е-інклюзії. Передбачається активність уряду та неурядових організацій щодо гарантій участі у е-демократії вразливих груп, які потребують додаткової підтримки – особи похилого віку, етнічні та інші меншини, громадяни з особливими потребами. Ініціатор політики – уряд, неурядові організації, групи інтересів. Повноваження у політиці визначаються для ініціатора політики, також можливо державно-приватне партнерство. Фінансування політики здійснюється за рахунок державного бюджету, донорської підтримки, благодійництва. Політика повинна орієнтуватись на попередження наступних проблем демократичного розвитку: низька участь вразливих груп у політиці, брак участі громадян у нормотворчому процесі, низький інтерес молодих громадян до політичних справ, обмежений доступ вразливих груп до сучасних інструментів ІКТ.

4. Політика е-підготовки/навчання. Ініціюється Урядом, політичними партіями та іншими акторами політик. Основна мета – підготовка обраних політиків, чиновників до активного використання методів е-демократії. Завдання політики – сформувати мережу експертів та фахівців, які зможуть проводити навчання, розвиток компетенції в е-демократії медіа. Базові заходи можуть бути здійснені за декілька тижнів із подальшим тривалим впровадженням. Фінансування здійснюється ініціатором та за рахунок коштів державного бюджету. Політика орієнтується на вирішення наступних проблем: брак демократичних процесів у внутрішньопартійному житті, брак інтеграції та представництва меншин, брак зрозумілої та доступної інформації, необхідної для демократичного процесу.

5. Політика урядової взаємодії із громадянами (G2C / C2C). Уряд налагоджує взаємодію із електронними громадськими ініціативами, передусім щодо залучення їх до нормотворчого процесу та адміністративної та фінансової підтримки політичних ініціатив громадськості. Уряд та громадськість є ініціаторами політики. Завдання – підтримка та запровадження ініціатив громадськості, розширення громадської участі у цих ініціативах. Політика ініціюється протягом декількох місяців і передбачає формування системи моніторингу громадських ініціатив. Фінансування за рахунок державного бюджету. Політика орієнтується на вирішення наступних проблем демократії: низька участь громадян у політичному процесі, брак включення та

уповноваження громадян, недовіра з боку громадян через невиконання політичних та перевиборчих обіцянок.

6. Політика подолання е-перешкод та бар'єрів. Політика передбачає своєчасне виявлення та подолання перешкод доступу та використання інструментів е-демократії, особливо цифрової нерівності та безграмотності. Основне завдання – посилення спроможності громадян до участі у е-демократії. Повноваження визначаються переважно для урядових інституцій із можливим державно-приватним партнерством. Фінансування здійснюється переважно за кошти державного бюджету.

7. Політика регулювання е-демократії. Основна мета – розбудова цілісної системи регулювання е-демократії, орієнтованої на сприяння громадянам у використанні її переваг, захист прав та інтересів громадян. Основне завдання – підтримка та впровадження проектів е-демократії. Час впровадження – максимум три місяці. На здійснення такої політики уповноважується і уряд, і недержавний сектор. Фінансується в рамках бюджету ініціатора. Ця політика передбачає розробку детальних методичних рекомендацій/керівництва, які дозволять ініціаторам проектів е-демократії уникнути ризиків впровадження, надання їм необхідних адміністративних та законних повноважень.

На шляху упровадження е-демократії може виникати чимало проблем, зокрема викликаних потребами та інтересами її бенефіціарів і стейкхолдерів.

Так, з точки зору громадян, як визначальних суб'єктів е-демократії, застосування інформаційно-комунікаційних технологій може покращити демократичні процеси, зокрема, забезпечити участь громадян у формуванні державної політики. Але при цьому можуть давати знати про себе суттєві соціальні, економічні та технічні перешкоди щодо запровадження е-демократії, пов'язані з:

- недостатнім доступом до Інтернет через брак фінансових ресурсів та електронної безграмотності;
- відсутністю інформації та знань про суть та можливості е-демократії у користувачів Інтернет. У свою чергу, це зумовлює відсутність попиту серед користувачів на взаємодію із органами публічної влади он-лайн;
- недостатнім рівнем взаємодії влади з громадськістю на основі соціальних мереж, яким нині віддають перевагу більшість користувачів Інтернет;
- обмеженими можливостями щодо участі у процесах е-демократії осіб похилого віку, сільських мешканців, громадян із низьким рівнем освіти.

З точки зору громадських об'єднань, Інтернет-активістів з середовища бізнесу та політичної еліти, основною проблемою впровадження політики «е-демократії» є відсутність законодавчого забезпечення та належного втілення на практиці конкретних її інструментів (наприклад, на цей час доступ до відкритих даних, е-петиції, е-звернення громадян, інші інструменти лише набувають свого поширення і впроваджені тільки в «Інтернет-просунутих» регіонах).

Проблеми запровадження е-демократії в Україні з точки зору громадян можна ідентифікувати за результати опитування Київського міжнародного

інститут соціології (КМІС), яке проводилось у першому кварталі 2015 року. Результати опитування показали такі тенденції.

Нерівність у використанні Інтернет між молодим та старшим поколінням. Типовий користувач Інтернет – молода особа віком від 18 до 35 років. Не використовують Інтернет переважно громадяни старші 50 років.

Нерівність за рівнем освіти. Інтернетом користуються переважно особи з вищою освітою (85 %). Тільки 20 % громадян з неповною середньою освітою, середньою освітою (33 %) є користувачами Інтернет.

Наявність суттєвих обмежень у доступі до Інтернет. 32 % респондентів не користуються Інтернет через брак фінансових ресурсів, тобто бідність є суттєвою перешкодою на шляху е-демократії. 30 % не користуються Інтернет через е-безграмотність, 19 % – через брак технічних засобів для використання Інтернет (відсутність пристроїв).

Низький інтерес користувачів до е-взаємодії із органами публічної влади. Тільки 21 % користувачів цікавляться інформацією про публічні послуги та діяльність органів влади. При цьому Інтернет використовується для пошуку інформації (86 %) та участі у соціальних мережах (76 %). Така частка використання соціальних мереж відкриває додаткові можливості для е-демократії.

Брак компетенції у сфері е-урядування та е-демократії. Тільки 14 % респондентів розуміють зміст «е-урядування». 67 % молоді та 61 % користувачів із вищою освітою ніколи не чули про «е-урядування». 79 % респондентів ніколи не чули терміну «е-демократія».

Низькі показники електронної взаємодії між урядом та громадянами. При тому, що 71 % опитаних висловили зацікавленість до е-взаємодії, але тільки 19 % опитаних використовують ІКТ для взаємодії із урядом. Тільки 9 % віддають перевагу комунікації через веб-сайти органів влади, 7 % – через електронну пошту. Навіть користувачі Інтернет не віддають перевагу он-лайн взаємодії із урядом. Тільки 33 % користувачів віддають переваги е-взаємодії з державними органами.

Низький інтерес громадян до е-взаємодії як такої. Тільки 9 % опитаних беруть участь у е-опитуваннях, 6 % – взаємодіють із громадськими об'єднаннями та ініціативними групами, 5 % – вступають у комунікацію із представниками органів місцевого самоврядування, 4 % – користуються е-послугами. Але, 24 % віддають перевагу пошуку інформації про органи влади. [1].

Таким чином, в Україні на сьогодні склалися лише початкові умови для формування та розширення сфери використання інструментів е-демократії.

Список використаних джерел

1. Державне агентство з питань електронного урядування України стаття: «Розроблення пропозицій щодо визначення шляхів реалізації потенціалу інструментів електронної демократії (редакція від 10 Липень 2015)»

